

Landesbibliothek Oldenburg

Digitalisierung von Drucken

Librorum De Re Diplomatica Supplementum

Mabillon, Johannes

Luteciae-Parisiorum, 1704

Caput XII.

urn:nbn:de:gbv:45:1-3159

CAPUT XII.

I. *Nova specimina hic edita unde accepta.* II. *Observationes in diploma Chlotharii secundi.* III. *Ubi de nominibus propriis varie scriptis.* IV. *Et in diploma Dagoberti senioris.* V. *In epistolam græcam ad regem Francorum.* VI. *Quædam etiam de vulgata charta plenaria securitatis.*

I. **P**RÆter specimina veterum scripturarum & diplomatum, quæ in libro v. de re Diplomatica exhibuimus, multa his addi possent, cum ex aliis, tum ex Dionysiano archivo, in quo maxima priscorum diplomatum & instrumentorum copia est. Hic forte nos sistet versutus aliquis inquisitor, ac dicet: Unde tanta istic authenticorum copia post Dubletum? unde vero nova hæc archetypa post editos rei Diplomaticæ libros? Scilicet illa conficta sunt post Dubletum à nostris! ego hæc nova fabricatus sum post primam Operis diplomatici editionem, charta nimirum corticea ex Ægypto recens advecta! aut certe ego ipse vel fraudis conscius, vel stolidus & imperitus, qui figmenta pro veris in publicum ingesserim! Si quis est qui tam maligne, seu de nostris, seu de me sentiat, si non hominum, certe Dei iudicium portabit quisquis sit ille.

Si quis vero id bona fide à me percontetur, sincere & ingenue rem aperiam. Primo nec Dubleto, nec mihi unquam venit in mentem, universas Dionysiani archivi tabulas proferre in lucem. Id enim & prolixioris, & inutilis esset operæ. Prolixioris quidem, nam plurima volumina rei exsequendæ vix sufficerent: inutilis vero, nam permulta sunt, quæ nec rei litterariæ, nec præsentis monasterii statui conducere. Deinde certum est, ut jam superius dixi, Dubletum, virum bonum & simplicem, ea tantum edidisse, quæ vel ex chartariis lectu facilioribus, vel ex paucissimis authenticorum transsumtis, à perito quodam antiquario olim expressis, colligere potuit. Neque enim, ut puto, is erat, qui illa primæ stirpis archetypa legere valeret, quæ nos nonnisi cum multo labore & examine legere potuimus. Unde non mirum, si Merovingicæ ætatis instrumenta, quæ à nobis postea edita sunt, omiserit vir bonus, quorum nec transsumta invenit, nec lectionem assequi potuit. Ad hæc in illis instrumentis à nobis editis occurrunt non pauca, (& id hoc loco repetere juvat) quæ ad res monasterii nequaquam pertinere videntur, cujusmodi sunt charta Chrothildis matronæ de constructione monasterii Brogariensis; placitum de Chramlino episcopo Ebredunensi; Vandemiris & Ercambertæ testamentum, varias continens donationes, diversis factas ecclesiis; Agiradi episcopi Carnutensis privilegium, monasterio sanctæ Mariæ ad Ligerim indultum; Ermentrudis matronæ testamentum, ad calcem Liturgiæ Gallicanæ à me vulgatum, & in hoc Supplemento denuo recusum; testamentum cujusdam viri illustris pro quodam monasterio pagi Vilcastini ex authentico, in charta Ægyptiaca scripto, à me editum in Appendice ad tomum 1. nostrorum Annalium; præceptum Caroli Magni, quo Theudoldum comitem à suspitione criminis læsæ-majestatis absolvit, aliaque id genus permulta, quæ omnia res Dionysianas aut nihil, aut parum spectant: nec proinde in chartaceos codices relata sunt, nec à Dubleto, etiamsi ea in promptu habuisset, typis mandari attinebat. Sane multa etiam, quæ alicujus momenti Dionysianis erant, à collectoribus chartarum omissa sunt, tametsi multos id genus codices reperias, quorum nonnulli in alienas manus devenerunt, modo asservati in variis bibliothecis, Colbertina, aliisque. Quæ hæcenus dixi, ea stirpis Merovingicæ monumenta potissimum spectant, nam si Carolinæ & Capetianæ ætatis instrumenta omnia, quæ in Dionysiano archivo habentur, Dubletus congerere voluisset, ad id exsequendum non duo, triave, sed plura volumina ei vix suffecissent.

Jam vero quod ad me attinet, si quæras, unde hæc nova Merovingicæ stirpis, aliaque ejusdem ætatis specimina acceperim? rem paucis accipe. Cum Dionysianas tabulas,

tabulas, in charta Ægyptiaca scriptas, denuo revolveremus, quibusdam chartis alias ad supplendam earum caducitatem suppositas advertimus: quibus ab invicem separatis, præclara monumenta invenimus mutilata & conscissa, ut aliis longe minoris momenti aptata pro futura essent. Hæc vero sunt, quorum specimina hic damus, scilicet regia præcepta duo, unum Chlotharii secundi, alterum Dagoberti senioris ejus filii; epistola græca cujusdam imperatoris Græci, forte ad Carolum Magnum, præter tria alia diplomata Chlotharii III. quæ in Appendice^a ad tomum I. Annalium nostrorum relata sunt.

^a *Annal. Bened. to. 1. p. 693. & seq.*

II. Primum ex novis nostris ectypis est Chlotharii secundi præceptum, in charta scriptum Ægyptiaca, quo idem princeps ratas habet donationes, Dionysianæ basilicæ & Dodoni abbati, aliisque basilicis à Johanne quodam negotiatore factas. CHLOTHACHARIUS IN CHRISTI NOMINE REX cum quadam monogrammatibus specie, quod fere detritum est, hanc præceptionem subscribit, quam Ursinus referendarius obtulit. Hoc præceptum datum est in villa Parisiensis agri Stirpiniaco, at chronica notæ desunt mutilo authentico. Ex hoc diplomate, aliisque litteris^b Theodilæ, alio nomine Theodetrudis matronæ, inscriptis Dodoni abbati ejusque fratribus, discimus sancti Dionysii monasterium exstitisse ante Dagobertum seniore, prædicti Chlotharii filium, qui, ob amplificatum & magnificentius instructum cœnobium, ejus auctor à posteris creditus, dictusque est.

^b *Doblet p. 653.*

III. In his vero aliisque monumentis observanda est multa in scribendis nominibus propriis varietas. Id apparet in Chlotharii nomine, qui aliquando simpliciter *Chlotarius* cum una littera adspirante, tum Chlotharius cum duplici, immo etiam cum triplici, & cum unius syllabæ adjectione *Chlothacharius*, ut in præmisso diplomate, scriptus est. Idem etiam advertere licet in nomine Dagoberti ejus filii, qui passim *Dagobertus* pingitur, aliquando *Dagobertus*, quo modo suum ipsius nomen exprimere solet, ut videre licet tum in specimine relato in libro v. de re Diplomatica, tum in alio, quod in hoc Supplemento proferimus. Sane hunc fuisse tunc scribendi ejus nominis morem accuratiorem patet ex epitaphio Dagoberti, filii Chilperici regis ex Fredegunde, acrostichis versibus duodecim composito à Venantio Fortunato^c: cujus epitaphii primis litteris simul conjunctis efficitur DAGOBERCTHUS, ut hic videre licet, tametsi in primo versu *Dagoberte* legatur in veterrimo nostro codice.

^c *Fortunat. lib. 9. 6. 5.*

Dulce caput populi, Dagoberte, perennis amore
 Auxilium patriæ, spes puerilis obis.
 Germine regali nascens generosus & infans,
 O stensus terris, mox quoque rapte polis:
 Belligeri veniens Chlodovechi gente potenti,
 E gregii * proavi germen, honore pari;
 R egibus antiquis respondens nobilis infans,
 C hilpericique patris vel Fredegunde genus.
 T e veneranda tamen mox abluit unda lavacri:
 H inc licet abreptum lux tenet alma throno *.
 N irvis honore ergo, & cum fudex venerit orbis,
 S urrecturus eris fulgidus, ore nitens.

* sic ms.

* sic ms.

Hoc acrostichum primus advertit vir singularis eruditionis D. Pelehester, qui hac de re amice me monuit.

Neque in diversis tantum, sed in unis quoque iisdemque monumentis occurrit illa scribendorum propriorum nominum varietas. Sic in prædictis Theodetrudis litteris, quæ *Theodila* in earum inscriptione dicitur, in subscriptione vocatur *Theodilana*. Sic *Theodrada*, Caroli Magni filia, in uno eodemque authentico^d primum

^d *Diplom. p. 515.*

Diplom. Supplem.

○

CAP. XII. *Theodredana*, mox *Theodrada* vocatur. Ad hunc modum quæ *Fara* vulgo nuncupatur, *Farana* non semel scribitur in Ecchardi comitis testamento. Hæc observare superfluum videretur, nisi earum rerum imperiti nonnulli de hac varietate rixas moverent. Hujus rei sexcenta exempla occurrunt, quæ omnia referre otiosum esset. Unum tantum addo ex primaria inscriptione tumuli Chilperici, superius ^a à me, uti jacet, expressa, in qua *Hilpericus* semel cum adspiratione, semel *Ilpericus* absque illa legitur.

^a cap. 3. num. 3.

IV. Alterum specimen novum, quod hic exhibetur, est Dagoberti senioris, in charta Ægyptiaca itidem exaratum, quo rex confirmat partitionem bonorum, inter Ursinum virum inlustrem, sibi que fidelem, interque Beppolenum ejus germanum factam, earum scilicet possessionum, quæ tam à genitore suo Chrodoleno, quam à germano suo Chaimedegisilo, maxime in Rotenico, eis obvenerant. Notæ chronicae desiderantur in mutilo authentico, cui propria manu subscribit *Dagobertus rex*, ut in altero alias à me relato; idque *Burgundofarus obolit*, qui passim *Burgundofaro*, vulgo *Faro* nuncupatur. Sane hoc authenticum nullo pacto suspectum esse potest, cum nulla in eo mentio sit basilicæ Dionysianæ, aut monasterii.

V. Idem potiori jure dicendum de tertio ectypo epistolæ Græcæ, cujus specimen tertio loco in duabus tabellis hic proferimus. Neque enim tam peritum doli artificem facile reperiri posse puto, qui ejusmodi græcos characteres aut suo Marte excogitare, aut tam perite effingere queat: neque tam malus, qui id gratis comminisci velit. Scripta est hæc epistola in charta Ægyptiaca, versibus pari intervallo, ut hic exhibentur, à se se distinctis; eademque cynnabari seu minio subscripta est. Ut lectoris otio, studioque consuleremus, hujus fragmenti lectionem, in spatio interlineari, vulgaribus litteris græcis reddi curavimus. Ad epistolæ subscriptionem quod attinet, varia fuit eruditorum virorum, quos ea de re consulimus, sententia. Alii quippe legendum censebant, LEGIMUS; alii CONSTANTINUS, ejus nominis primis litteris, ut his videbatur, contractis. Verum huic sententiæ illud repugnare advertēbam, quod Carolus Calvus, qui Græcanicos ritus imitari gestiebat, consimilem subscriptionem adhibuerit duobus diplomatibus suis: quorum unum, adhuc rex, Turonensi sancti Martini basilicæ; alterum jam imperator Compendiensi sancti Cornelii ecclesiæ, utrumque cum aurea bulla indulxit. At forte Constantini nomen, ut ceteros Græcanicos mores affectaverit Carolus, quasi novus, ut sibi videbatur, Constantinus. Sed hæc mera conjecturæ. Compendiensi diplomatis subscriptionem in tabella LI. libri quinti de re Diplomatica videre licet: alteram in fine tertii ectypi hujus Supplementi ad imperatoris Græci subscriptionem exhibere visum est, ut, comparatione facta, de utraque judicium lector facilius ferre possit. Porro, cur Constantinus, si quidem ipsius sit hæc epistola ejusque subscriptio, Latino characterē nomen suum expresserit, illud forte in causa fuerit, ut hoc signo non minus Latini, quam Græci imperii se dominum testaretur. Jam vero ad quem scripta sit hæc epistola, non facile est divinare, tametsi ad quemdam regem Francorum hanc scriptam esse non dubitem. Varias legimus Græcorum imperatorum per id tempus legationes ad reges Francorum. Una est Constantini Copronymi ad Pippinum, anno DCC LV. postulantis, ut Pentapolim sibi, non Stephano papæ traderet. Altera fuit Irenes imperatricis ad Carolum Magnum, ad quem legati epistolam Irenes pro pace attulerunt. Ad hæc Nicephorus imperator legatos misit ad Pippinum Italiæ regem, itidem pro pace, cum litteris, quæ post Pippini obitum, qui anno DCCC X. accidit, Carolo ejus patri redditæ sunt. Id discimus ex epistola Caroli Magni ad Nicephorum imperatorem, inter Alcuini ^b epistolas edita, in qua Carolus se magnopere gavissimum fuisse testatur, quod Nicephorus optatæ ab se pacis conciliandæ occasionem dederit. Caroli legatos, qui ad Nicephorum missi fuerant, Michael ejus gener, imperator factus, suscepit, cum quibus suos legatos misit, & per eos pacem inceptam confirmavit; Legati vero scriptum pacti à Carolo acceperunt, cui græca lingua laudes ei dixerunt, imperatorem & Βασιλέα cum appellantes. Ad hanc forte legationem referenda Græca nostra epistola, in qua de juniore quodam rege, forsan Pippino, & de pace fit mentio.

^b Alcuin. ep. 111.

Caroli Calvi regium præceptum, cui prædicta ex cynnabari subscriptio cum regia

bullæ appositæ^a est, ab eo venerandus grex beati Martini obtinuit ad confirmandas eis possessiones & villas, quas avus ejus Carolus augustus, & genitor Ludovicus ad eorum stipendia ususque assignaverant. Et ut hæc præceptionis auctoritas, ait rex Carolus, per superventura tempora ab omnibus Deum timentibus, & sanctos ejus reverentibus custodatur, atque diligentius conservetur, manu propria subter eam firmavimus, & BULLA NOSTRA sollemniter insigniri jussimus. tum apponitur signum cum monogrammate Karoli gloriosissimi regis: cui subjicitur ex minio subscriptio, qualem infra in tertio ectypo compendiosè exhibemus. Data VIII. kal. Mai*, indictione decima, anno XXI. regnante Karolo gloriosissimo rege. Actum Turonis civitate. Huic præcepto appositum est chrysobulum, quod bullæ nomine rex designat: nullum ex cera sigillum affixum. Hæc satis de tertio specimine, in duabus tabellis à nobis expresso: cujus quatuor columnæ mutili fragmenti longitudinem, singulæ ejusdem latitudinem repræsentant.

VI. Quartum denique specimen est chartæ Plenariæ-securitatis, in papyro Ægyptiaca itidem scriptæ, quæ authentica in bibliotheca regia Fontis-Blaudi olim aliervata erat. Ejus specimen Petrus Hamo antiquarius, qui cujusvis ætatis varia specimina & alphabeta edere meditabatur, sub oculis Gosselini, Fontis-Blaudensis bibliothecæ tum curatoris, calamo sat accurate expressit anno M D LXVI. apposito hoc fallaci titulo, C. Julii Cæs. testamentum L. Pisone recitatum in domo idibu Septembris. quem titulum à tergo chartæ appositum fuisse idem Hamo testatur. Qui hanc epigraphen opistographam adscripsit, Hamo an quivis alius, id eo animo fecisse videtur, ut monumento lectu difficillimo, ejusve ectypo, sub falso Julii Cæsaris nomine pretium conciliaret, apposito ad fraudem ipso die, quo Julius testamentum fecisse à Suetonio dicitur. Id de industria factum esse non dubito. nam quisquis hanc inscriptionem apposuit, ipsius chartæ contextum legere indubie poterat, quippe qui ejus characteres haud imperite imitatus est. & tamen, si eam legit, non Julii Cæsaris testamentum, sed Gratiani chartam esse facile intellexit, non idibu Septembris, (ita enim ex Suetonio scripsit ille, & quidem more antiquorum, qui litteram in fine vocis & initio eandem non geminabant) sed pridie iduum Juliarum datam. Istud Hamonis specimen mihi primo conspectu fucum fecerat, nec quo in loco asservaretur ejus archetypum addiscere potui, cum libros de re Diplomatica in lucem proferrem. Sed tamen, bona fortuna, cum Brissonii formulas accurate revolverem, incidi in chartam Plenariæ-securitatis, quam vir doctus ex corticeo regiæ bibliothecæ archetypo, & ex eo Naudæus vulgaverat; mihi que ejus exemplum attente legenti succurrit memoria fragmenti ab Hamone expressi, cujus tituli fraudem statim intellexi, idque in observatione tertia ad tabellam L. nostrorum speciminum, & in notis ad specimen LVIII. minime dissimulavi. Hucusque quo loco lateret illius chartæ authenticum, rescire non potueram. Sed tandem, dum eruditus regiæ bibliothecæ curator Nicolaus Clement ejus forulos excuteret, illud ipsum archetypum, quod Brissonius vulgaverat, cujus specimen Hamo expresserat, feliciter reperit, nosque hæc de re monuit; curavitque, ut illud integrum typis æneis in lucem proferretur, adhibita inter versus vulgari lectione, ad levandum studiosi lectoris in eo legendo laborem. Hujus porro ectypi copiam nobis fieri mandavit pro sua humanitate illustrissimus abbas Camillus Tellerius de Louvois, regiæ bibliothecæ præfectus, cui subjectum specimen acceptum referre debemus.

Istius porro chartæ, quam in appendice integram referam, hæc summa est; quod Gratianus, tutor cujusdam Stephani, proficitur se à Germano accepisse tertiam partem hereditatis, quæ Stephano pupillo ex testamento competebat, in rebus tam mobilibus, quam immobilibus; idque actis publicis mandari curat. Hæc vero, quæ Charta Plenariæ-securitatis à Brissonio, aliisque dicta est, recitata memoratur imp. D. N. Justiniano PP. aug. anno tricensimo* octavo. Rav. P. C. Basili anno vicensimo-tertio, prid. iduum Juliar. ind. duodecima, Rav. quæ chronica notæ vulgaris æræ christianæ anno D LXIV. conveniunt. ubi pro tricensimo seu tricésimo Brissonius legit tricentesimo, quam mendam, aliasque ipsius archetypi ope emendavimus: sed tamen primum ejus versum, majusculis scriptum litteris, legere aut divinare haud potuimus.

Ceterum si quis tam pervicax & obstinatus censor est, ut hanc scripturam authen-

CAP. XII. ticam, id est Justiniani tempore scriptam, negare pergat; alterum e^o quobus, si non utrumque, affirmet necesse est, scilicet vel hanc scripturam illi tempori non convenire, idque probet, (nam id absque ratione negare stultum esset) vel eam instar aliarum ejus temporis scripturarum à quodam falsario confictam esse. Si primum dixerit, oppono aliam ejusdem temporis chartam Ravennensem, quæ in bibliotheca Cæsarea modo asservatur, cujus scriptura omnino consimilis est ei, quam præfert charta Plenariæ-securitatis, uti evidentissime probat ejus ectypum, relatum ultimo loco in libro v. de re Diplomatica. Oppono & plures alias urbis itidem Ravennatis chartas ejusdem ætatis ac scripturæ authenticas, quas tum in archivo illius ecclesiæ, tum Veronæ apud Moscardum, tum Bononiæ in publico archivo, vidimus. quæ omnia si quis recentiorum temporum esse contendat, non est committendum, ut illa dubia faciam defensionis sollicitudine, ne ad ineptas cavillationes descendere videar. Quod si alterum præferat, id est si antiquissimam quidem scripturam, adeoque Justiniani tempore exaratum videri, sed confictam esse asserat; quid causæ esse potuit, ut quis tam operose veterem scripturam effinxerit, ut probaret nimirum, Gratianum à Germano (sive id nomen proprium sit, seu fratrem significet) accepisse tertiam partem hereditatis, quæ Stephano pupillo competebat? Nemo certe, si sane sapiat, id in animum sibi induxerit. Nullus quippe gratis malus esse velit, multo labore, nullo fructu.

At falsus es, inquis, primo conspectu ad specimen Hamonis, qui fragmentum illius chartæ sub specie testamenti Julii Cæs. tam perite expresserat, ut incautum facile induxisset in errorem, ni Brissonianæ formulæ succurrissent. Quidni ergo aliæ similes chartæ sic effictæ fucum incauto facere potuerint?

Verum longe dispar ratio est de genuinis authenticis, quæ protuli ad statuendas regulas veri & falsi. Neque enim negaverim adeo peritum reperiri posse falsarium, qui veterem scripturam accurate effingere possit, ut ejus specimen ad authenticarum similitudinem proxime accedat: at nego fieri posse, ut tam perfecte veri archetypi formam mentiatur, quin aliquid desit, sive in scripturæ aut chartæ qualitate, sive in stilo & contextu, sive in re historica, sive in chronicis notis, quod falsitatis larvam non detrahat. Non enim, ut initio dixi, ex sola scripturæ forma, aut quovis alio indicio seorsim sumto pendet genuinorum authenticorum distinctio à falsis; sed ex tota congerie omnium accidentium & circumstantiarum, quæ concurrere debent ad vera instrumenta componenda. Jam vero longe dispar ratio est de illo Hamonis specimine, quod quidem non imperite veterem scripturam reddit, sed antigraphum tantummodo, nequaquam vero archetypum censerit à quoquam potest: quoniam, etsi veteris scripturæ imitatione fallat, ceteris tamen vetustatis & authentici notis destitutum est.

In fine monendum lectorem puto, mei propositi non fuisse, ut omnia Dionysiani archivi, multo minus aliorum, vetera archetypa recenserem, eorumve specimina exhiberem; quasi ea respuerem, quorum nullam mentionem fecerim. Id enim mihi numquam in mentem venit; nec hac de re monendus esset lector, nisi hac reticentia abuterentur nonnulli ad rejicienda quædam authentica, ob hanc maxime rationem, quod in libris de re Diplomatica hæc prætermiserim. Ex his unus est Gerardus à Bosco, Oratorii presbyter litteris clarissimus, qui in libro vii. historię ecclesiæ Parisiensis, capite vii. confictum opinatur Dionysiani archivi privilegium, in synodo Pistensi datum anno DCCC LXII. propterea quod nec illius meminerim, nedum illud descripserim, etsi aliud, scilicet Sueffionense, ex antiquo exemplari, tamquam ex autographo, ære incisum, exscriptumque esse voluerim; denique quod ne verbum quidem de illo privilegio protulerim, cum de Pistensi, Sueffionensique synodis, & his in locis datis Dionysiano monasterio privilegiis agerem. Verum, ut jam dixi, instituti mei non erat de omnibus Dionysiani monasterii archetypis agere, nec omnia recensere, multo minus propugnare privilegia eidem monasterio indulta. Sane, si id consilii mei fuisset, alterum illud privilegium, in synodo Pistensi anni DCCC LXII. concessum, in promptu erat asserere ex Annalibus Bertinianis, in quibus non modo anno DCCC LXI. sed etiam anno sequenti, synodus Pistis à Carolo convocata legitur.

Verum